

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการศึกษา

การศึกษาบทบาทของบทบาทด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในตำบลหลวงที่มีต่อครอบครัว ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทด้านการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค และการรักษาโรคของผู้สูงอายุที่มีต่อครอบครัว เปรียบเทียบบทบาทในอดีตและปัจจุบัน ปัญหาและอุปสรรคในการแสดงบทบาทดังกล่าว โดยผู้ศึกษาได้ออกแบบวิธีการดำเนินการศึกษาได้ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษา

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ ผู้สูงอายุเป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุตำบลสะลงง อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ความรับผิดชอบ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลสะลงง ตำบลสะลงง อำเภอแมริ่ม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 585 คน (ข้อมูลโครงการสร้างเสริมเครือข่ายผู้สูงอายุจังหวัดเชียงใหม่, 2550) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนสมาชิกชมรมผู้สูงอายุตำบลสะลงง จังหวัดเชียงใหม่

หมู่บ้าน	จำนวน (คน)
หมู่ที่ 1 บ้านนาหิក	85
หมู่ที่ 2 บ้านสะลงงใน	119
หมู่ที่ 3 บ้านสะลงงนอก	156
หมู่ที่ 4 บ้านกาดฮาว	138
หมู่ที่ 5 บ้านเมืองกะ	26
หมู่ที่ 6 บ้านพระบาทลีรอย	18
หมู่ที่ 7 บ้านห้วยส้มสุก	24
หมู่ที่ 8 บ้านแม่กะเปียง	19
รวมทั้งสิ้น	585

กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยความสมัครใจของกลุ่มตัวอย่าง ทั้งนี้ดำเนินการโดยการจัดประชุมชี้แจง รายละเอียดของการศึกษา ในที่ประชุมสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ ตำบลสะลวง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ชี้แจงกิจกรรมและขั้นตอนการศึกษา รวมถึงการพิทักษ์สิทธิ์กลุ่มตัวอย่าง ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมการศึกษาจำนวน 15 คน โดย ประกอบด้วย ประธานชมรม รองประธานชมรม เลขานุการ เภรัญญิกชมรม นายทะเบียนชมรม ประชาสัมพันธ์ ที่ปรึกษาชมรม และตัวแทนผู้สูงอายุแต่ละหมู่บ้าน

การพิทักษ์สิทธิ์กลุ่มตัวอย่าง

การพิทักษ์สิทธิ์กลุ่มตัวอย่าง ผู้ศึกษาได้ดำเนินการ โดยการชี้แจงถึงวัตถุประสงค์และขั้นตอนการดำเนินการวิจัย และขอความร่วมมือกลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมโครงการวิจัยได้ ถ้าต้องการข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างจะถูกเก็บไว้เป็นความลับและใช้ข้อมูลเฉพาะการศึกษาเท่านั้น การนำเสนอข้อมูลจะนำเสนอโดยภาพรวม ซึ่งจะต้องได้รับความเห็นชอบจากกลุ่มตัวอย่างการเข้าร่วมโครงการวิจัย ให้กลุ่มตัวอย่างลงนามในเอกสารยินยอมเข้าร่วมวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยดำเนินการศึกษาโดยใช้กระบวนการประชุมอย่างมีส่วนร่วม และสร้างสรรค์ (Appreciation Influence Control – AIC) และการสัมภาษณ์บทบาทผู้สูงอายุมีผลต่อด้านสุขภาพตนเองที่มีต่อครอบครัว โดยสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง และ บทบาทด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยกำหนดเป็นขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจบริบทพื้นที่ เพื่อทำความเข้าใจกับพื้นที่และเข้าใจวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การประชุมกลุ่ม (A-Appreciation) เพื่อเข้าใจสถานการณ์ สภาพที่แท้จริง เป็นการเริ่มให้บทวน ระบายอารมณ์ ความคิด มีศิลป์ มีสัมพันธภาพกับสมาชิกในครอบครัว และบุคคลอื่น อย่างไม่เคร่งเครียด และเพื่อค้นหาบทบาทด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ และค้นหาบทบาทที่คาดหวังในอนาคต บทบาทที่กำหนด บทบาทที่ปฏิบัติจริง บทบาทที่ผู้อื่นรับรู้ รวมถึงปัญหาและอุปสรรคในบทบาท ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยการประชุมกลุ่มตัวอย่างในตำบลสะลวง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

ขั้นตอนที่ 3 การประชุม (I- Influence) เพื่อคิดค้น หากวิถีพัฒนาบทบาทผู้สูงอายุด้านสุขภาพ โดยให้ผู้สูงอายุทุกคนได้เสนอพลังความคิด ประสบการณ์ มีส่วนร่วม ในการ

เสนอความคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล และ จำแนกบทบาท จัดลำดับความสำคัญของบทบาทด้านการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค รักษาโรค และการฟื้นฟูสุขภาพของผู้สูงอายุที่มีต่อครอบครัว

ขั้นตอนที่ 4 การประชุม (C- Control) เพื่อจัดทำแผน กิจกรรม โครงการ ส่งเสริมบทบาทผู้สูงอายุด้านสุขภาพที่มีต่อครอบครัว พร้อมทั้งหาผู้รับผิดชอบ ในการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ 5 การตรวจสอบข้อมูล ดำเนินการโดยการตรวจสอบข้อมูลไปพร้อมๆ กับการเก็บข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วน การวิเคราะห์ข้อมูล การคืนข้อมูลให้กับกลุ่มตัวอย่าง และการสรุปผลการศึกษา

ทั้งนี้ในการประชุมกลุ่มแต่ละครั้งมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆ ดังนี้

1. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม แบ่งออกเป็น การสังเกต การสอบถาม และการจดบันทึก เพื่อให้ได้เห็นพฤติกรรมที่เป็นผลเนื่องจากการมีบทบาทของผู้สูงอายุ สังเกตข้อมูลในส่วนอารมณ์ พฤติกรรมการแสดงออก ความรู้สึกที่แสดงออกมาโดยไม่รู้ตัว
2. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการเก็บข้อมูลโดยเข้าไปดูการทำกิจวัตรประจำวัน การดำเนินชีวิตเพื่อดูพฤติกรรมที่ต้องการศึกษาอย่างชัดเจนที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่ข้อมูลที่ต้องการได้
3. การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เป็นการสัมภาษณ์พูดคุยประเด็นต่างๆ กับกลุ่มเป้าหมายโดยคำถามไม่มีโครงสร้างที่ตายตัว แต่มีกรอบของคำถามเพื่อให้ได้คำตอบที่อยู่ภายใต้วัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา ซึ่งในการถามคำถามมีการป้อนคำถามทำให้นำไปสู่คำอธิบายคำถามที่ต้องการศึกษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจในคำตอบและอธิบายปรากฏการณ์ได้อย่างชัดเจน
4. การสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุในชุมชน
5. การศึกษาประวัติชีวิต เป็นเครื่องมือที่ทำให้เห็นรายละเอียดชีวิตของผู้สูงอายุ ได้ทราบถึงภูมิหลัง สร้างความเข้าใจในเรื่องราวชีวิตของผู้สูงอายุและเกิดมุมมองที่มีมิติความเป็นมนุษย์มากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุโดยตรงอย่างครอบคลุม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาได้วางแผนในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. ผู้ศึกษาทำหนังสือจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลในการศึกษา
2. ผู้ศึกษาเข้าปรึกษาการดำเนินงานวิจัยกับผู้อำนวยการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลละวงนอก เพื่อหาแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. ผู้ศึกษา และนักศึกษาวิจัย เข้าประชุมกับชมรมผู้สูงอายุตำบลสะตวง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อแนะนำตัว และขอความอนุเคราะห์ในการเก็บจัดกิจกรรม เก็บรวบรวมข้อมูล

4. ผู้ศึกษาคำเนินการจัดกิจกรรม ณ หอประชุมชมรมผู้สูงอายุเพื่อรวบรวมข้อมูลดังนี้

4.1 การจัดกิจกรรมสายธารแห่งชีวิต (A-1) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติศึกษา โดยให้กลุ่มตัวอย่าง เขียนประวัติชีวิตของตนเองโดยผ่านภาพสายธาร

4.2 กิจกรรมฝันดี ฝันร้าย (A-2) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของกลุ่มตัวอย่างที่ได้เคยทำในอดีต ทั้งที่เป็นบทบาทที่ทำแล้วเกิดความทรงจำที่ดีและไม่ดี โดยการให้กลุ่มตัวอย่างเล่าหรือเขียนบทบาท ถ่ายทอดความรู้สึกและเก็บรวบรวมแบบการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ลักษณะของกิจกรรมที่ 1 และ 2 เป็นการรวบรวมข้อมูลการยอมรับขึ้นชมบทบาทของผู้สูงอายุแต่ละคน โดยผู้สูงอายุจะได้รับกระดาษสีขาวคนละ 1 แผ่น ซึ่งในกระดาษนั้นจะมีภาพสายน้ำเตรียมไว้ให้ผู้สูงอายุแล้ว เพื่อความสะดวกของผู้สูงอายุเอง หลังจากนั้นให้ผู้สูงอายุแต่ละคนใช้ปากกาเขียนเรื่องราวพร้อมกับเล่าบทบาทของตนเองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยให้ผู้สูงอายุเขียนและเล่าตามทางของสายน้ำ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ต้นน้ำก็คือเรื่องราวตั้งแต่ในอดีตและสายน้ำที่ไหลมายังปลายน้ำก็คือเรื่องราวที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงชีวิตของผู้สูงอายุแต่ละคน ทั้งนี้ผู้สูงอายุจะเขียนเล่าตามสายน้ำนั้นจนถึงปัจจุบัน

4.3 กิจกรรมปลูกต้นฝัน (I-1) เป็นกิจกรรมที่ให้กลุ่มตัวอย่างบอกถึงบทบาทที่ตนเองอยากที่จะปฏิบัติ โดยให้กลุ่มตัวอย่างเขียนบทบาทของตนเองที่อยากจะทำลงบนกระดาษ ซึ่งผู้สูงอายุจะบอกถึงสิ่งที่ต้องการและอยากให้มี และคงอยู่ตลอดไปในอนาคต และให้นำกระดาษนั้นไปติดลงบนต้นไม้จำลอง

4.4 กิจกรรมจัดลำดับความสำคัญของบทบาท (I-2) เป็นกิจกรรมที่ให้กลุ่มตัวอย่างนำตัวเลขที่เขียนไว้ไปติดท้ายลำดับบทบาทที่กลุ่มตัวอย่างได้ปลูกต้นฝัน เพื่อจัดลำดับบทบาทที่กลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะของกิจกรรมที่ 3 และ 4 เป็นการรวบรวมข้อมูลการใช้ประสบการณ์ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของแต่ละคนที่มีอยู่ มาช่วยกันกำหนดวิธีการ หรืออุดมการณ์ร่วมกันที่จะดำเนินบทบาททางด้านสุขภาพ โดยผู้ศึกษาจะแบ่งผู้สูงอายุออกเป็นกลุ่มจำนวน 3 กลุ่ม แต่ละกลุ่มจะมีกระดาษสีขาวใบใหญ่ที่วาดภาพของลำต้นไม้ไว้โดยไม่มีใบและผล และเราได้จัดเตรียมกระดาษจำนวน 2 สี ประกอบด้วย สีเขียวและสีชมพู ซึ่งกระดาษแต่ละสีก็จะมีคามหมายคือกระดาษสีเขียวเป็นใบไม้ และกระดาษวงกลมสีชมพูเป็นผล ในแต่ละกลุ่มก็จะได้กระดาษทั้ง 2 สี โดยกระดาษทั้ง 2 สีนี้เราจะให้ผู้สูงอายุเขียนถึงสิ่งที่ตนเองคิดว่าอยากให้อยู่ต่อไปมาก

ที่สุดในเรื่องของบทบาทของตนเองที่มีมา ซึ่งจะเขียนลงในกระดาษสี่เหลี่ยมที่เป็นใบไม้ และสิ่งที่อยากให้มีหรืออยากให้เป็นมากที่สุดให้เขียนลงในกระดาษสี่เหลี่ยมซึ่งก็คือผลของต้นไม้ตัวเอง และเมื่อเขียนเสร็จก็นำมาติดที่ต้นไม้ของแต่ละกลุ่ม หลังจากนั้นนำเอาบทบาทที่เขียนมาให้ผู้สูงอายุจัดลำดับความสำคัญโดย แจกกระดาษให้ผู้สูงอายุเขียนลำดับที่และให้นำไปติดบนกระดาษที่เตรียมไว้ให้

4.5 การจัดกิจกรรมพ่อแม่วางแผน (C-1) เป็นกิจกรรมที่ให้กลุ่มตัวอย่างร่วมกันนำบทบาทที่จัดลำดับความสำคัญ นำมาวางแผนโครงการส่งเสริมบทบาทผู้สูงอายุด้านสุขภาพที่มีต่อครอบครัว พร้อมทั้งหาผู้รับผิดชอบ ในการดำเนินงาน

5. ผู้ศึกษานำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้นำมาตรวจสอบข้อมูล พร้อมวิเคราะห์ข้อมูล

6. จัดกิจกรรมโครงการส่งเสริมบทบาทผู้สูงอายุด้านสุขภาพในชุมชน (C-2) เพื่อให้ผู้สูงอายุได้แสดงบทบาทที่ตนเองอยากจะทำปฏิบัติต่อครอบครัวและชุมชน

7. เขียนรายงานการศึกษาลบับสมบูรณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลโดยภาพรวมของการศึกษา